

Skuteczne, przyjazne, nowoczesne gimnazjum i liceum

NOWA PODSTAWA PROGRAMOWA

Jak organizować edukację w gimnazjum i liceum?

Poradnik dyrektora szkoły

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

MINISTERSTWO
EDUKACJI
NARODOWEJ

EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Skuteczne, przyjazne, nowoczesne gimnazjum i liceum

NOWA PODSTAWA PROGRAMOWA

Jak organizować edukację w gimnazjum i liceum?

Poradnik dyrektora szkoły

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

MINISTERSTWO
EDUKACJI
NARODOWEJ

EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Drogi Dyrektorze Szkoły!

Planowane są zmiany w systemie edukacji. Twoja szkoła powinna się do nich dobrze przygotować. Wierzę, że pozwolą na to Twoje doświadczenie oraz dobra współpraca z przedstawicielami organu prowadzącego szkołę i z zespołem nauczycieli Twojej szkoły. Liczę również, że niniejszy poradnik w tym pomoże.

Zmiany mają wejść — *krok po kroku, rok po roku* — począwszy od roku szkolnego 2009/2010. Jeszcze w tym roku zostanie podpisane rozporządzenie w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego, obowiązujące najpierw w I klasie gimnazjum. Nowe programy i podręczniki będą powstawać i wchodzić do kolejnych klas przez sześć lat. Powstanie również nowe rozporządzenie w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych. Niektóre elementy nowej wizji programowej szkoły — jak m.in. sposób organizacji pracy na lekcjach języków obcych i wychowania fizycznego — na podstawie uchwały rady pedagogicznej, będą mogły być wdrażane już wcześniej, nawet od razu w całej szkole.

Nowa podstawa programowa została opracowana przez zespół ponad 100 ekspertów, złożony z wybitnych przedstawicieli polskiego świata nauki oraz doświadczonych nauczycieli, metodyków i pracowników systemu egzaminacyjnego. Przygotowana przez ten zespół wstępna wersja projektu została poddana szerokiej konsultacji społecznej. Przy powstawaniu podstawy programowej przeanalizowano ponad 2,5 tysiąca opinii, uwag i recenzji.

Projekt został opracowany przy dofinansowaniu ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego *Kapitał Ludzki*, priorytet III, tytuł projektu: „Doskonalenie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół pod kątem jej zgodności z wymogami gospodarki opartej na wiedzy”.

Zmiana polega na zastąpieniu deklaratywnie określonych treści, które powinny być nauczane, ściśle zdefiniowanymi standardami wiedzy i umiejętności, które będą wymagane na koniec każdego etapu edukacyjnego. Dzięki temu zakres treści nauczania został ściśle doprecyzowany. Oprócz korzyści płynących z precyzyjnego określenia wiadomości i umiejętności, które uczeń zdobywa na każdym etapie kształcenia, celem tej zmiany jest także osiągnięcie spójnego programowo procesu kształcenia, dostosowanego do możliwości i indywidualnych potrzeb uczniów oraz uwzględniającego zwiększone aspiracje edukacyjne młodzieży.

Warto, aby wszyscy nauczyciele jak najszybciej zapoznali się z treścią nowej podstawy programowej. Niezmiernie ważne jest, aby nauczyciele, którzy uczą w gimnazjach, znali również wymagania stawiane uczniom w szkołach podstawowych i ponadgimnazjalnych, a ci, którzy uczą w liceach, znali wymagania programowe stawiane uczniom gimnazjum. W ten sposób będzie im łatwiej zaplanować swoją pracę oraz rozważyć, czy i jakie elementy nowego sposobu podejścia do ich przedmiotów można zacząć wprowadzać wcześniej.

Do nowych, określonych w podstawie programowej wymagań, zostanie również dostosowany system egzaminów zewnętrznych. Gimnazja zostaną tym zmienionym systemem objęte od 2012 roku, licea — od 2015 roku. Na egzaminach będzie mogło być wymagane wszystko to, co jest określone — jako wymagane po poszczególnych etapach — w podstawie programowej.

Poradnik ten zawiera informacje opisujące założenia nowego rozporządzenia o ramowych planach nauczania dotyczące gimnazjum i liceum oraz jest oparty na fragmentach nowej podstawy programowej, dotyczących sposobu organizacji pracy na niektórych przedmiotach.

Na organizację pracy szkoły od roku szkolnego 2009/2010 mogą również mieć wpływ przygotowywane obecnie zmiany w ustawie o systemie oświaty i ustawie Karta Nauczyciela. Warto śledzić, jaki przyjmą ostatecznie kształt po zakończeniu procesu legislacyjnego. Proponowane zmiany mają sprawić, że dyrektor szkoły wraz ze swoimi nauczycielami będą w większym stopniu niż obecnie decydowali o tym, jak będzie zorganizowana praca w ich szkole.

Nowa podstawa programowa zakłada opieranie się w liceum na tym, co uczeń przyswoił w gimnazjum. Poszczególne działy i główne treści z podstawowych dziedzin edukacyjnych zostały podzielone pomiędzy gimnazjum i szkołę ponadgimnazjalną. Gimnazjum ma stać się dobrym fundamentem dalszej edukacji przedmiotowej oraz miejscem, w którym uczeń odkryje i rozbudzi swoje zainteresowania, wybierze drogę dalszej edukacji. Warto na te dwa etapy patrzeć łącznie i także rozważyć, jakie pobliskie gimnazjum i liceum mogą nawiązać współpracę oraz wzajemnie się wspierać. Jest sporo zespołów szkół gimnazjalno-licealnych i ich nauczyciele znają specyfikę pracy na obu etapach. Pozostali — bez względu na to, czy podejmą się pracy na dwóch, czy tylko na jednym etapie — powinni poznać i zrozumieć specyfikę wizji organizacyjnej i programowej obu etapów. Ułatwi to dobre przygotowanie się do wchodzących zmian.

Wierzę, że dyrektorzy szkół staną na wysokości zadania i pokierują pracą nauczycieli swoich szkół tak, że ci spokojnie i roztropnie, właśnie — *krok po kroku, rok po roku* — przeprowadzą tę programową zmianę, a nasza polska szkoła będzie stawać się coraz bardziej skuteczna, przyjazna i nowoczesna.

Katarzyna Hall

Wrzesień 2008

SPIS TREŚCI

1. Wykaz dziedzin edukacyjnych i informacja o projekcie ramowego planu nauczania oraz przykłady szkolnych planów nauczania	7
III etap edukacyjny — gimnazjum	8
Przykładowy szkolny plan nauczania w gimnazjum — po cztery oddziały równoległe	10
Przykładowy szkolny plan nauczania w gimnazjum — po jednym oddziale.....	12
IV etap edukacyjny — liceum	14
Przykładowy szkolny plan nauczania w liceum — po cztery oddziały równoległe	16
Przykładowy szkolny plan nauczania w liceum — po dwa oddziały	18
2. Jak organizować języki obce?	20
Jaki jest najważniejszy cel nauki języka obcego?	20
Jak efektywnie zorganizować naukę języka obcego?	20
Jak sprawdzać wejściowy poziom umiejętności językowych ucznia i jak monitorować efektywność kształcenia językowego?	22
3. Jak organizować wychowanie fizyczne?	23
Jakie są najważniejsze cele zajęć wychowania fizycznego w gimnazjum i liceum?	23
Jakie nowości organizacyjne zawarte są w nowej podstawie programowej wychowania fizycznego?	23
Jak organizować fakultatywne zajęcia wychowania fizycznego?	23
4. Jak organizować zajęcia uzupełniające do wyboru?	24
Zajęcia do wyboru w gimnazjum	25
Historia i społeczeństwo oraz przyroda w liceum	25
5. Jak organizować doradztwo w sprawie wyboru drogi dalszego kształcenia? ...	26
Organizacja poradnictwa i doradztwa zawodowego w szkole	26
Zadania doradcy zawodowego w szkole	27
Czym jest i czemu służy szkolne profilowanie?	28
Działania podejmowane w gimnazjum w ramach profilowania.....	28
Działania podejmowane w liceum w ramach profilowania.....	29
Zmiany profili	30
Działania zewnętrzne wspierające proces profilowania	31
6. Czy — kiedy i jak — warto przy gimnazjum utworzyć liceum, a przy liceum gimnazjum?	31
Argumenty za łączeniem gimnazjów i liceów	31
Osobne szkoły współpracujące także dobrym wyborem.....	32
Jak przy liceum tworzyć gimnazjum?	32
Jak przy gimnazjum tworzyć liceum?	33
Jakie trudności w gimnazjum może mieć nauczyciel uczący dotąd licealistów?.....	33
Jakie trudności może napotkać rozwijanie liceum przy gimnazjum?	34
Efekty kształcenia przede wszystkim!	34
7. Rola systemu egzaminów zewnętrznych	34

1. Wykaz dziedzin edukacyjnych i informacja o projekcie ramowego planu nauczania oraz przykłady szkolnych planów nauczania

Nazwa przedmiotu	III etap edukacyjny	IV etap edukacyjny	
		zakres podstawowy	zakres rozszerzony
Język polski	■	■	■
Języki obce nowożytne	■	■	■
Wiedza o kulturze		■	
Muzyka	■		
Historia muzyki			■
Plastyka	■		
Historia sztuki			■
<i>Zajęcia artystyczne</i>	□	□	
Język łaciński i kultura antyczna			■
Filozofia			■
Historia	■	■	■
Wiedza o społeczeństwie	■	■	■
<i>Historia i społeczeństwo</i>		□	
Podstawy przedsiębiorczości		■	
<i>Ekonomia w praktyce</i>		□	
Geografia	■	■	■
Biologia	■	■	■
Chemia	■	■	■
Fizyka	■	■	■
<i>Przyroda</i>		□	
Matematyka	■	■	■
Informatyka	■	■	■
<i>Zajęcia praktyczno-techniczne</i>	□		
Wychowanie fizyczne	■	■	
Przysposobienie obronne — edukacja dla bezpieczeństwa	■	■	
Wychowanie do życia w rodzinie ¹	■	■	
Etyka	■	■	
Język mniejszości narodowej lub etnicznej ²	■	■	■
Język regionalny — język kaszubski ²	■	■	

¹ Sposób nauczania *Wychowania do życia w rodzinie* określa rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 sierpnia 1999 r. w sprawie sposobu nauczania szkolnego oraz zakresu treści dotyczących wiedzy o życiu seksualnym człowieka, o zasadach świadomego i odpowiedzialnego rodzicielstwa, o wartości rodziny, życia w fazie prenatalnej oraz metodach i środkach świadomej prokreacji zawartych w podstawie programowej kształcenia ogólnego (Dz. U. z 1999 r. Nr 67, poz. 756 z późn. zm.)

² Przedmiot jest realizowany w szkołach (oddziałach) z nauczaniem języka mniejszości narodowych lub etnicznych albo społeczności posługującej się językiem regionalnym — językiem kaszubskim, zgodnie z przepisami rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 listopada 2007 r. w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym (Dz. U. z 2007 r. Nr 214, poz. 1579).

Zamieszczona tabela zawiera listę przedmiotów kształcenia ogólnego na III i IV etapie edukacyjnym. Nazwy przedmiotów uzupełniających wyróżniono kursywą.

Przygotowywana zmiana podstawy programowej kształcenia ogólnego zakłada złączenie programowe gimnazjum i liceum, którego celem jest unowocześnienie programu szkoły i uniknięcie dwukrotnej, pospiesznej realizacji tych samych treści programowych. Z dotychczasowych doświadczeń wynika bowiem, że okres trzech lat jest zbyt krótki, by pomieścić w nim pełny cykl kształcenia ogólnego i uzyskać satysfakcjonujące efekty kształcenia.

III etap edukacyjny — gimnazjum

W gimnazjum obowiązkowymi zajęciami są:

- język polski,
- język obcy nowożytny,
- drugi język obcy nowożytny,
- muzyka,
- plastyka,
- zajęcia artystyczne, do wyboru,
- historia,
- wiedza o społeczeństwie,
- geografia,
- biologia,
- chemia,
- fizyka,
- matematyka,
- informatyka,
- zajęcia praktyczno-techniczne, do wyboru,
- wychowanie fizyczne, w tym połowa zajęć w grupach fakultatywnych,
- przysposobienie obronne — edukacja dla bezpieczeństwa,
- spotkania klasowe.

Ponadto uczniowie mogą uczęszczać na religię oraz na zajęcia z wychowania do życia w rodzinie (te drugie w wymiarze 14 godzin rocznie). Ci uczniowie, którzy nie będą ko-rzystali z lekcji religii powinni uczęszczać na zajęcia z etyki.

Poza wyżej wymienionymi zajęciami przewiduje się do dyspozycji dyrektora szkoły 4 go-dziny tygodniowo w cyklu kształcenia. Godziny te powinny być wykorzystane na różnego rodzaju zajęcia zwiększające szanse edukacyjne uczniów.

Uczniowie gimnazjum powinni mieć w poszczególnych klasach od 30 do 33 godzin zajęć tygodniowo. We wszystkich klasach gimnazjum na informatyce ma obowiązywać podział na grupy w zależności od liczby stanowisk komputerowych — przy jednym stanowisku jeden uczeń. Na lekcjach języków obcych obowiązuje podział na grupy w zależności od stopnia zaawansowania znajomości języka. W oddziałach, w których liczba uczniów przekracza 30, połowa zajęć wymagających ćwiczeń, w tym laboratoryjnych prowadzona jest w grupach. Na zajęciach wychowania fizycznego liczebność grupy może wynosić od 12 do 26 uczniów.

W gimnazjum istnieje możliwość łączenia zajęć w bloki pod warunkiem zrealizowania podstawy programowej każdego z łączonych w blok zajęć. Nauczyciel prowadzący blok musi spełniać wymagania kwalifikacyjne, niezbędne do nauczania każdego z zajęć wchodzących

w skład bloku. Obowiązkiem nauczyciela prowadzącego zajęcia w bloku jest ustalanie śródrocznych i rocznych ocen z każdego przedmiotu wchodzącego w jego skład.

Uczeń gimnazjum podczas swojej trzyletniej nauki powinien mieć zorganizowane przynajmniej:

- 1) 420 godzin języka polskiego,
- 2) 450 godzin na dwa języki obce, dowolnie podzielone,
- 3) 30 godzin muzyki,
- 4) 30 godzin plastyki,
- 5) 60 godzin zajęć artystycznych w modułach 30-godzinnych do wyboru,
- 6) 180 godzin historii,
- 7) 60 godzin wiedzy o społeczeństwie,
- 8) 120 godzin geografii,
- 9) 120 godzin biologii,
- 10) 120 godzin chemii,
- 11) 120 godzin fizyki,
- 12) 360 godzin matematyki,
- 13) 60 godzin informatyki,
- 14) 60 godzin zajęć praktyczno-technicznych w modułach 30-godzinnych do wyboru,
- 15) 360 godzin zajęć wychowania fizycznego, w tym połowa zajęć w grupach fakultatywnych,
- 16) 30 godzin przysposobienia obronnego — edukacja dla bezpieczeństwa,
- 17) 90 godzin spotkań klasowych,
- 18) 90 godzin etyki dla uczniów nieuczęszczających na religię.

Zalecane będzie, szczególnie w większych szkołach, opracowanie regulaminu zapisów na oferowane przez szkołę moduły do wyboru.

Ponadto uczeń będzie mógł skorzystać z dodatkowych zajęć 30-godzinnych, na które kieruje ucznia szkoła, zależnie od oceny jego potrzeb, a których celem jest zwiększanie szans edukacyjnych z języka polskiego i matematyki (osobne zajęcia dla dzieci szczególnie uzdolnionych, osobne dla potrzebujących nadrobienia zaległości lub mających trudności w nauce) oraz specjalistycznej terapii pedagogicznej, logopedycznej itp., zaleconej na podstawie odpowiedniej diagnozy.

Zajęcia z języka polskiego, języków obcych, matematyki, wychowania fizycznego i religii lub etyki powinny być rozłożone w poszczególnych latach równomiernie. Pozostałe przedmioty mogą być nierównomiernie rozłożone w cyklu kształcenia. Ewentualne nierównomierne rozłożenie może służyć organizowaniu całych dni poza szkołą, poświęconych na przykład czynieniu obserwacji przyrodniczych w terenie czy realizowaniu projektów podnoszących wrażliwość społeczną i aktywność obywatelską.

Dyrektor szkoły odpowiada za to, aby łączne sumy godzin w ciągu trzech lat zajęć faktycznie zrealizowanych z poszczególnych przedmiotów były nie mniejsze niż wymieniono wyżej oraz efekty zapisane w podstawie programowej zostały osiągnięte.

Przykładowy szkolny plan nauczania w gimnazjum — po cztery oddziały równoległe
(potrzebny szkolny regulamin zapisów na zajęcia do wyboru)

Klasy I-III gimnazjum	IA	IB	IC	ID	IIA	IIB	IIC	IID	IIIA	IIIB	IIIC	IIID	Uwagi organizacyjne
Język polski	5 h	5 h	5 h	5 h	5 h	5 h	5 h	5 h	4 h	4 h	4 h	4 h	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Zwiększanie szans edukacyjnych z języka polskiego	—	—	—	—	—	—	—	—	2 h — grupa konkursowa lub wyrównawcza	2 h — grupa konkursowa lub wyrównawcza	2 h — grupa konkursowa lub wyrównawcza	2 h — grupa konkursowa lub wyrównawcza	Dwie godziny realizowane z puli na zwiększanie szans edukacyjnych — dzieci z 2 klas dzielimy na 2 grupy; uczących się najlepiej i potrzebujących działań wyrównawczych
Język angielski	3 h — pocz. lub śred. lub zaawans.	3 h — pocz. lub śred. lub zaawans.	3 h — pocz. lub śred. lub zaawans.	3 h — pocz. lub śred. lub zaawans.	3 h — pocz. lub śred. lub zaawans.	3 h — pocz. lub śred. lub zaawans.	3 h — pocz. lub śred. lub zaawans.	3 h — pocz. lub śred. lub zaawans.	3 h — pocz. lub śred. lub zaawans.	3 h — pocz. lub śred. lub zaawans.	3 h — pocz. lub śred. lub zaawans.	3 h — pocz. lub śred. lub zaawans.	Wszystkie języki obce w grupach zaawansowania, co roku uczniów z 2 klas równoległych dzielimy na 3 grupy zależnie od ich wyników (można także 4 klasy dzielić na 6 grup, jeśli mamy tylu nauczycieli)
Język niemiecki	2 h — pocz. lub śred. lub zaawans.	—	—	—	2 h — pocz. lub śred. lub zaawans.	—	—	—	2 h — pocz. lub śred. lub zaawans.	—	—	—	
Język rosyjski	—	—	2 h — pocz. lub śred. lub zaawans.	—	—	—	2 h — pocz. lub śred. lub zaawans.	—	—	—	—	—	
Muzyka	1 h	1 h	1 h	1 h	—	—	—	—	—	—	—	—	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Plastyka	1 h	1 h	1 h	1 h	—	—	—	—	—	—	—	—	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Zajęcia artystyczne do wyboru	—	—	—	—	1 h — do wyboru np.: warsztaty rzeźbiarskie, malarskie, zespół muzyczny, wokalny, baletowy, teatralny — za rok mogą być proponowane inne rodzaje zajęć	—	—	—	—	—	—	—	Paletę zajęć do wyboru proponują we wrześniu nauczyciele, uczniowie mają obowiązek zapisać się w II i III klasie na jedne zajęcia, możliwe realizowanie pozaszkolne (np. w Domu Kultury)
Historia	2 h	2 h	2 h	2 h	2 h	2 h	2 h	2 h	2 h	2 h	2 h	2 h	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Wiedza o społeczeństwie	—	—	—	—	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Geografia	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Biologia	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Chemia	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Fizyka	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Blok przyrodniczy — doświadczalny	2 h — klasami w bloku na obserwację w terenie na przemian z biologii i geografii	2 h — klasami w bloku na obserwację w terenie na przemian z biologii i geografii	2 h — klasami w bloku na obserwację w terenie na przemian z biologii i geografii	2 h — klasami w bloku na obserwację w terenie na przemian z biologii i geografii	2 h — klasami w bloku na obserwację w terenie na przemian z biologii i geografii	2 h — klasami w bloku na obserwację w terenie na przemian z biologii i geografii	2 h — klasami w bloku na obserwację w terenie na przemian z biologii i geografii	2 h — klasami w bloku na obserwację w terenie na przemian z biologii i geografii	2 h — klasami w bloku na obserwację w terenie na przemian z biologii i geografii	2 h — klasami w bloku na obserwację w terenie na przemian z biologii i geografii	2 h — klasami w bloku na obserwację w terenie na przemian z biologii i geografii	2 h — klasami w bloku na obserwację w terenie na przemian z biologii i geografii	W klasie I i II bloki doświadczalne na obserwację w terenie, wyjścia do laboratoriów, 2 godziny raz w tygodniu zarezerwowane na przemian na nauki przyrodnicze

Matematyka	4 h	4 h	4 h	4 h	4 h	4 h	4 h	4 h	4 h	4 h	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Zwiększanie szans edukacyjnych z matematyki	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Dwie godziny realizowane z puli na zwiększenie szans edukacyjnych — dzieci z 2 klas dzielimy na 2 grupy: uczących się najlepiej i potrzebujących działań wyrównawczych
Informatyka	1 h — w grupach zaawansowania	1 h — w grupach zaawansowania	1 h — w grupach zaawansowania	1 h — w grupach zaawansowania	1 h — w grupach zaawansowania	1 h — w grupach zaawansowania	—	—	—	—	Klasy I-II możemy podzielić na 2 lub 3 grupy zaawansowania
Zajęcia prak.-tech. do wyboru	—	—	—	1 h — do wyboru np.: modelarstwo, elektrotechnika, szycie, haft, gotowanie — za rok mogą być proponowane inne rodzaje zajęć	—	—	—	—	—	—	Paletę zajęć do wyboru proponują we wrześniu nauczyciele, uczniowie mają obowiązek zapisać się w II i III klasie na jedno zajęcia — możliwe realizowanie pozaszkolne (np. w Domu Kultury)
Przysposobienie obronne — edukacja dla bezpieczeństwa	1 h	1 h	1 h	—	—	—	—	—	—	—	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Wychowanie fizyczne	2 h — gr. dziewcząt i gr. chłopców	2 h — gr. dziewcząt i gr. chłopców	2 h — gr. dziewcząt i gr. chłopców	2 h — gr. dziewcząt i gr. chłopców	2 h — gr. dziewcząt i gr. chłopców	2 h — gr. dziewcząt i gr. chłopców	2 h — gr. dziewcząt i gr. chłopców	2 h — gr. dziewcząt i gr. chłopców	2 h — gr. dziewcząt i gr. chłopców	—	Godziny na podstawowy program z podziałem na płeć
Wychowanie fizyczne do wyboru	2 h — do wyboru np.: koszykówka dziewcząt, koszykówka chłopców, taniec, aerobik, piłka nożna, gimnastyka korekcyjna, pływanie — za rok mogą być proponowane inne rodzaje zajęć	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Paletę zajęć do wyboru proponują nauczyciele, uczniowie mają obowiązek zapisać się każdego roku na jedno zajęcia — możliwe realizowanie pozaszkolne (np. w Miejskim Ośrodku Sportu)
Spotkanie klasowe	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Etyka	1 h — dla wszystkich nieuczęszczających na religię	1 h — dla wszystkich nieuczęszczających na religię	1 h — dla wszystkich nieuczęszczających na religię	1 h — dla wszystkich nieuczęszczających na religię	1 h — dla wszystkich nieuczęszczających na religię	1 h — dla wszystkich nieuczęszczających na religię	1 h — dla wszystkich nieuczęszczających na religię	1 h — dla wszystkich nieuczęszczających na religię	1 h — dla wszystkich nieuczęszczających na religię	1 h — dla wszystkich nieuczęszczających na religię	Realizowana w grupie łączącej uczniów ze wszystkich klas
Religia	2 h	2 h	2 h	2 h	2 h	2 h	2 h	2 h	2 h	2 h	Realizowana w szkole lub poza szkołą zależnie od wyznania
Wychowanie do życia w rodzinie	0,5 h	0,5 h	0,5 h	0,5 h	0,5 h	0,5 h	0,5 h	0,5 h	0,5 h	0,5 h	Uczniowie uczęszczają, jeśli rodzice nie wyrazili sprzeciwu
Zwiększanie szans edukacyjnych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Uczniowie są kierowani na terapie i konsultacje zależnie od potrzeb

Przykładowy szkolny plan nauczania w gimnazjum — po jednym oddziale

Klasy I-III gimnazjum	I	II	III	Uwagi organizacyjne
Język polski	5 h	5 h	4 h	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Zwiększanie szans edukacyjnych z języka polskiego	—	—	1 h — grupa konkursowa lub wyróżnawcza	Godzina (1 dla ucznia, 2 dla nauczyciela) realizowana z puli na zwiększanie szans edukacyjnych — z podziałem na 2 grupy: dzieci uczących się najlepiej i dzieci potrzebujących działań wyrównawczych
Język angielski	3 h — gr. początkująca lub I średnia lub II średnia lub zaawansowana			
Język rosyjski	2 h — gr. początkująca lub I średnia lub II średnia lub zaawansowana			Oba języki obce w grupach zaawansowania, co roku uczniów z 3 klas dzielimy na 4 grupy zależnie od ich wyników
Muzyka	1 h	—	—	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Plastyka	1 h	—	—	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Zajęcia artystyczne do wyboru	—	1 h — do wyboru np.: warsztaty rzeźbiarskie, malarskie, zespół wokalny, teatralny — realizowane po 2–3 tygodnie, za rok proponowane inne rodzaje zajęć		Paletę zajęć do wyboru proponują we wrześniu nauczyciele, uczniowie mają obowiązek zapisać się w II i III klasie na jedne zajęcia — możliwe realizowanie pozaszkolne (np. w Domu Kultury)
Historia	2 h	2 h	2 h	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Wiedza o społeczeństwie		1 h	1 h	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Geografia	1 h	1 h	1 h	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Biologia	1 h	1 h	1 h	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Chemia	1 h	1 h	1 h	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Fizyka	1 h	1 h	1 h	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Blok przyrodniczy — doświadczalny	4 h — klasami raz w miesiącu w bloku z biologii, geografii, chemii i fizyki na przemian	—	—	W klasie I blok doświadczalny poświęcony na obserwacje w terenie, wyjścia do zewnętrznych laboratoriów, 4 godziny raz w tygodniu zarezerwowane na przemian na nauki przyrodnicze
Matematyka	4 h	4 h	4 h	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Zwiększanie szans edukacyjnych z matematyki	—	—	1 h — grupa konkursowa lub wyróżnawcza	Godzina (1 dla ucznia, 2 dla nauczyciela) realizowana z puli na zwiększanie szans edukacyjnych — z podziałem na 2 grupy: dzieci uczących się najlepiej i dzieci potrzebujących działań wyrównawczych

Informatyka	1 h — w grupach zaawansowania	—	Klasy I-II możemy podzielić na 2 lub 3 grupy zaawansowania
Zajęcia praktyczno-techniczne do wyboru	—	1 h — do wyboru np.: modelarstwo, elektrotechnika, szycie, gotowanie — realizowane po 2–3 rocznie, za rok proponowane inne rodzaje	Paletę zajęć do wyboru proponują we wrześniu nauczyciele, uczniowie mają obowiązek zapisać się w II i III klasie na jedne zajęcia — możliwe realizowanie pozaszkolne (np. w Domu Kultury)
Przysposobienie obronne — edukacja dla bezpieczeństwa	—	—	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Wychowanie fizyczne	2 h — grupa dziewcząt, I grupa chłopców, II grupa chłopców (zależnie od liczby i płci uczniów)	—	Godziny na podstawowy program z podziałem na pięć
Wychowanie fizyczne do wyboru	2 h — do wyboru np.: koszykówka dziewcząt, koszykówka chłopców, taniec, aerobik, piłka nożna, gimnastyka korekcyjna, pływanie — realizowane po 3–4 rocznie, za rok mogą być proponowane inne rodzaje zajęć	—	Paletę zajęć do wyboru proponują we wrześniu nauczyciele, uczniowie mają obowiązek zapisać się każdego roku na jedne zajęcia, możliwa jest realizacja zajęć pozaszkolnych (np. w Miejskim Ośrodku Sportu)
Spotkanie klasowe	1 h	1 h	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Etyka	1 h — dla wszystkich nie uczęszczających na religię	—	Realizowana w grupie łączącej uczniów ze wszystkich klas
Religia	2 h	2 h	Realizowana w szkole lub poza szkołą zależnie od wyznania
Wychowanie do życia w rodzinie	0,5 h	0,5 h	Uczniowie uczęszczają, jeśli rodzice nie wyrazili sprzeciwu
Zwiększanie szans edukacyjnych	terapia pedagogiczna lub terapia logopedyczna lub konsultacje specjalistyczne	—	Uczniowie kierowani na terapie i konsultacje zależnie od potrzeb

IV etap edukacyjny — liceum

W liceum ogólnokształcącym obowiązkowymi zajęciami są:

- język polski,
- język obcy nowożytny,
- drugi język obcy nowożytny,
- wiedza o kulturze,
- historia,
- wiedza o społeczeństwie,
- podstawy przedsiębiorczości,
- geografia,
- biologia,
- chemia,
- fizyka,
- matematyka,
- informatyka
- wychowanie fizyczne,
- przysposobienie obronne — edukacja dla bezpieczeństwa,
- spotkania klasowe.

Ponadto, uczniowie mogą uczęszczać na religię oraz na zajęcia z wychowania do życia w rodzinie (te drugie w wymiarze 14 godzin rocznie). Ci uczniowie, którzy nie będą korzystali z lekcji religii powinni uczęszczać na zajęcia z etyki.

We wszystkich klasach liceum, na informatyce obowiązuje podział na grupy w zależności od liczby stanowisk komputerowych — przy jednym stanowisku jeden uczeń. Na językach obcych obowiązuje podział na grupy w zależności od stopnia zaawansowania znajomości języka. W oddziałach, w których liczba uczniów przekracza 30, połowa zajęć wymagających ćwiczeń, w tym laboratoryjnych, prowadzona jest w grupach. Na zajęciach wychowania fizycznego liczebność grupy powinna wynosić od 12 do 26 uczniów.

Każdy uczeń liceum podczas swojej trzyletniej nauki powinien mieć zorganizowane przynajmniej:

- 1) 360 godz. języka polskiego, a jeśli wybierze program rozszerzony jeszcze dodatkowo 180 godz.,
- 2) 450 godz. z dwóch języków obcych, a jeśli wybierze program rozszerzony jeszcze dodatkowo 180 godz. z wybranego języka,
- 3) 30 godz. wiedzy o kulturze,
- 4) 240 godz. historii muzyki, jeśli uczeń wybierze ten przedmiot (jest to przedmiot oferowany tylko w zakresie rozszerzonym),
- 5) 240 godz. historii sztuki, jeśli uczeń wybierze ten przedmiot (jest to przedmiot oferowany tylko w zakresie rozszerzonym),
- 6) Jeśli uczeń wybierze — zajęcia artystyczne w modułach 30-godzinnych,
- 7) 240 godz. języka łacińskiego i kultury antycznej, jeśli uczeń wybierze ten przedmiot (jest to przedmiot oferowany tylko w zakresie rozszerzonym),
- 8) 240 godz. filozofii, jeśli uczeń wybierze ten przedmiot (jest to przedmiot oferowany tylko w zakresie rozszerzonym),
- 9) 60 godz. historii, a jeśli wybierze program rozszerzony jeszcze dodatkowo 240 godz.,
- 10) 30 godz. wiedzy o społeczeństwie, a jeśli wybierze program rozszerzony jeszcze dodatkowo 180 godz.,
- 11) 120 godz. bloku historia i społeczeństwo, jeśli nie wybrał programu rozszerzonego historii lub wiedzy o społeczeństwie,
- 12) 60 godz. podstaw przedsiębiorczości,
- 13) 30 godz. ekonomii w praktyce — jeśli uczeń wybierze,
- 14) 30 godz. geografii, a jeśli wybierze program rozszerzony jeszcze dodatkowo 240 godz.,
- 15) 30 godz. biologii, a jeśli wybierze program rozszerzony jeszcze dodatkowo 240 godz.,
- 16) 30 godz. chemii, a jeśli wybierze program rozszerzony jeszcze dodatkowo 240 godz.,

- 17) 30 godz. fizyki, a jeśli wybierze program rozszerzony jeszcze dodatkowo 240 godz.,
- 18) 120 godz. bloku przyroda, jeśli nie wybrał programu rozszerzonego geografii, biologii, chemii lub fizyki,
- 19) 300 godz. matematyki, a jeśli wybierze program rozszerzony jeszcze dodatkowo 180 godz.,
- 20) 30 godz. informatyki, a jeśli wybierze program rozszerzony jeszcze dodatkowo 180 godz.,
- 21) 270 godz. zajęć wychowania fizycznego, w tym 180 godz. w modułach 60-godzinnych do wyboru,
- 22) 30 godz. przysposobienia obronnego — edukacja dla bezpieczeństwa,
- 23) 90 godz. spotkań klasowych,
- 24) 90 godz. etyki dla uczniów nieuczęszczających na religię.

Zajęcia z języka polskiego, języków obcych, matematyki, wychowania fizycznego i religii lub etyki powinny być rozłożone w poszczególnych latach równomiernie. Pozostałe przedmioty mogą mieć okresy mniejszego i większego z nimi kontaktu. Ewentualne nierównomierne rozłożenie może służyć organizowaniu całych dni poza szkołą, poświęconych na przykład obserwacjom przyrodniczym w terenie czy realizowaniu projektów podnoszących wrażliwość społeczną i aktywność obywatelską.

Dyrektor szkoły odpowiada za to, aby łączne sumy godzin w ciągu trzech lat zajęć z danego przedmiotu były nie mniejsze niż wymieniono wyżej a efekty zapisane w podstawie programowej zostały osiągnięte. Jednocześnie uczeń liceum powinien, poza przedmiotami obowiązkowymi, realizować przynajmniej dwa lub trzy przedmioty według programu rozszerzonego i przynajmniej jeden przedmiot uzupełniający, tak żeby mieć każdego roku 29–33 godzin zajęć dydaktycznych tygodniowo.

Dalej zaprezentowano przykładowe szkolne plany nauczania w liceum, przygotowane zgodnie z tymi regułami: dla szkoły większej — mającej po cztery oddziały równoległe oraz mniejszej — po dwa oddziały uczniów z każdego rocznika edukacyjnego.

Możliwe są zupełnie inne sposoby rozplanowania pracy szkoły niż w zamieszczonych planach przykładowych. Ważna przy przygotowywaniu takich planów jest świadomość, że można w planowaniu pracy odejść od systemu klasowo-lekcyjnego, i że możliwy jest podział 4 klas na 6 grup, czy 2 klas na 3 grupy — co daje obniżenie liczebności i powoduje bardziej efektywne nauczanie i bywa ekonomicznie korzystniejsze od tradycyjnego podziału klas jedynie na pół.

Jeśli przy tym organ prowadzący uzależnia budżet szkoły, czy liczbę godzin dydaktycznych proporcjonalnie do liczby uczniów, wówczas takie racjonalne planowanie jest tym bardziej uzasadnione. Relatywnie więcej godzin może być wtedy przeznaczonych na ewentualne wsparcie uczniów tego potrzebujących czy atrakcyjną ofertę dodatkową szkoły.

Można dopuszczać realizowanie przedmiotów rozszerzonych w mniejszej liczbie godzin, jeśli liczba uczestniczących uczniów, którzy wybrali dany przedmiot jest bardzo mała. Jeśli grupa jest kilkusobowa i zajęcia mogą polegać na bardzo indywidualnym kierowaniu procesem uczenia się ucznia, można ten czas nieco skrócić — ale o mniej niż 1/2 sumy godzin przewidzianej na rozszerzony program przedmiotu.

Warto starać się wychodzić naprzeciw uczniowskim potrzebom realizowania konkretnych przedmiotów w wersji rozszerzonej. Oczywiście, najłatwiej organizować naukę przyjmując uczniów już do klas sprofilowanych o standardowej liczbie około 30 uczniów. Jednak, jeśli konkretnym przedmiotem jest zainteresowana dużo mniejsza grupa uczniów, możliwa powinna być realizacja dodatkowych lekcji w mniejszym wymiarze godzin.

Przykładowy szkolny plan nauczania w liceum — po cztery oddziały równoległe

(obowiązkowy język angielski, do wyboru niemiecki lub rosyjski, przedmioty rozszerzone występują pakietowo po trzy w klasach od I klasy, można jeden z nich od II klasy zastąpić innym, nie oferuje się tylko historii muzyki oraz języków obcych)

Klasy I-III liceum	IA	IB	IC	ID	IIA	IIB	IIC	IID	IIIA	IIIB	IIIC	IIID	Uwagi organizacyjne
Przedmioty rozszerzone	MAT. FIZ. INF.	MAT. HIST. GEOGR.	BIOL. FIZ. CHEM.	POL. HIST. WOS	MAT. FIZ. INF.	MAT. HIST. GEOGR.	BIOL. FIZ. CHEM.	POL. HIST. WOS	MAT. FIZ. INF.	MAT. HIST. GEOGR.	BIOL. FIZ. CHEM.	POL. HIST. WOS	Uczeń od klasy II lub III może zrezygnować z drugiego lub trzeciego przedmiotu rozszerzonego, zamiast może wziąć dodatkowy
Język polski	4 h	4 h	4 h	5 h	4 h	4 h	4 h	6 h	4 h	4 h	4 h	7 h	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Język angielski	3 h — 6 grup na 3 poziomach ABC: ang. A1, ang. A2, ang. B1, ang. B2, ang. C1 lub ang. C2												
Język niemiecki lub rosyjski	2 h — niem. A, niem. B, niem. C lub ros. A, ros. B												
Wiedza o kulturze	1 h	1 h	1 h	1 h	—	—	—	—	—	—	—	—	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Dodatkowy czwarty przedmiot o programie rozszerzonym	4 h — historia sztuki lub filozofia lub język łaciński i kultura antyczna												
Historia	2 h	3 h	2 h	3 h	—	4 h	—	4 h	—	3 h	—	3 h	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Wiedza o społeczeństwie	1 h	1 h	1 h	2 h	—	—	—	3 h	—	—	—	2 h	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Podstawy przedsiębiorczości	—	—	—	—	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Historia i społeczeństwo	—	—	—	—	2 h	—	2 h	—	2 h	—	2 h	—	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Geografia	1 h	2 h	1 h	1 h	—	3 h	—	—	—	4 h	—	—	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Biologia	1 h	1 h	2 h	1 h	—	—	3 h	—	—	—	4 h	—	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Chemia	1 h	1 h	2 h	1 h	—	—	3 h	—	—	—	4 h	—	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Fizyka	2 h	1 h	2 h	1 h	3 h	—	3 h	—	3 h	—	4 h	—	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Przyroda	—	—	—	—	—	2 h	—	2 h	—	2 h	—	2 h	Zajęcia klasowo-lekcyjne

Matematyka	5 h	5 h	4 h	4 h	5 h	3 h	3 h	6 h	6 h	3 h	3 h	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Informatyka	2 h	1 h	1 h	1 h	3 h	—	—	2 h	—	—	—	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Przysposobienie obronne — edukacja dla bezpieczeństwa	1 h	1 h	1 h	1 h	—	—	—	—	—	—	—	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Wychowanie fizyczne	1 h — gr. dziewcząt i gr. chłopców	1 h — gr. dziewcząt i gr. chłopców	1 h — gr. dziewcząt i gr. chłopców	1 h — gr. dziewcząt i gr. chłopców	1 h — gr. dziewcząt i gr. chłopców	1 h — gr. dziewcząt i gr. chłopców	1 h — gr. dziewcząt i gr. chłopców	1 h — gr. dziewcząt i gr. chłopców	1 h — gr. dziewcząt i gr. chłopców	1 h — gr. dziewcząt i gr. chłopców	1 h — gr. dziewcząt i gr. chłopców	Godziny na podstawowy program z podziałem na płeć
Wychowanie fizyczne do wyboru	2 h — do wyboru np.: koszykówka dziewcząt, koszykówka chłopców, taniec, aerobik, piłka nożna, gimnastyka korekcyjna, pływanie — za rok mogą być proponowane inne rodzaje zajęć											Paletę zajęć do wyboru proponują nauczyciele, uczniowie mają obowiązek zapisać się każdego roku na jedno zajęcia — możliwe realizowanie pozaszkolne (np. w Miejskim Ośrodku Sportu)
Spotkanie klasowe	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Etyka	1 h — dla wszystkich nieuczęszczających na religię											Realizowana w grupie łączącej uczniów ze wszystkich klas
Religia	2 h	2 h	2 h	2 h	2 h	2 h	2 h	2 h	2 h	2 h	2 h	Realizowana w szkole lub poza szkołą zależnie od wyznania
Wychowanie do życia w rodzinie	0,5 h	0,5 h	0,5 h	0,5 h	0,5 h	0,5 h	0,5 h	0,5 h	0,5 h	0,5 h	0,5 h	Uczniowie uczęszczają, jeśli rodzice nie wyrazili sprzeciwu

Przykładowy szkolny plan nauczania w liceum — po dwa oddziały

(obowiązkowy dla wszystkich od I klasy język angielski rozszerzony i niemiecki rozszerzony oraz rozszerzony polski lub matematyka, pozostałe przedmioty mogą wystąpić jako rozszerzone w bloku dodatkowo wybranym od II klasy, zależnie od deklaracji uczniów)

Klasy I-III liceum	IA	IB	IIA	IIB	IIIA	IIIB	Uwagi organizacyjne
Przedmioty rozszerzone	MAT., ANG.	POL., ANG.	MAT., ANG.	POL., ANG.	MAT., ANG.	POL., ANG.	Profil powinien być dopełniony od II klasy trzecim i/lub czwartym przedmiotem
Język polski	4 h	6 h	4 h	6 h	4 h	6 h	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Język angielski	5 h — ang. A, ang. B lub ang. C	ang. B lub ang. C	5 h — ang. A, ang. B lub ang. C	ang. B lub ang. C	5 h — ang. A, ang. B lub ang. C	ang. B lub ang. C	Języki obce w grupach zaawansowania, co roku uczniów z 2 klas równoległych dzielimy na 3 grupy zależnie od ich wyników
Język niemiecki	3 h — niem. A, niem. B lub niem. C	niem. B lub niem. C	3 h — niem. A, niem. B lub niem. C	niem. B lub niem. C	3 h — niem. A, niem. B lub niem. C	niem. B lub niem. C	
Wiedza o kulturze	1 h	1 h	—	—	—	—	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Historia	2 h	2 h	—	—	—	—	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Wiedza o społeczeństwie	1 h	1 h	—	—	—	—	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Podstawy przedsiębiorczości	—	—	1 h	1 h	1 h	1 h	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Geografia	1 h	1 h	—	—	—	—	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Biologia	1 h	1 h	—	—	—	—	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Chemia	1 h	1 h	—	—	—	—	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Fizyka	1 h	1 h	—	—	—	—	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Matematyka	5 h	4 h	5 h	3 h	5 h	3 h	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Informatyka	1 h	1 h	—	—	—	—	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Do wyboru	—	—	4 h — historia lub filozofia lub fizyka	4 h — historia lub filozofia lub fizyka	4 h — historia lub filozofia lub fizyka	4 h — historia lub filozofia lub fizyka	Dodatkiowy trzeci przedmiot rozszerzony
Do wyboru	—	—	3 h — informatyka lub wos	3 h — informatyka lub wos	3 h — informatyka lub wos	3 h — informatyka lub wos	Dodatkiowy czwarty przedmiot rozszerzony

Historia i społeczeństwo lub przyroda	—	—	2 h		2 h	Jeśli uczeń wybrał rozszerzoną historię lub wos, realizuje przyrodę
Przysposobienie obronne — edukacja dla bezpieczeństwa	—	—	1 h	1 h	—	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Wychowanie fizyczne	1 h — grupa dziewcząt i grupa chłopców	1 h — grupa dziewcząt i grupa chłopców	1 h — grupa dziewcząt i grupa chłopców		1 h — gr. dziewcząt i gr. chłopców	Godziny na podstawowy program z podziałem na pięć
Wychowanie fizyczne do wyboru	2 h — do wyboru np.: koszykówka dziewcząt, koszykówka chłopców, taniec, aerobik, piłka nożna, gimnastyka korekcyjna, pływanie — za rok mogą być proponowane inne rodzaje zajęć					Paletę zajęć do wyboru proponują nauczyciele, uczniowie mają obowiązek zapisać się każdego roku na jedno zajęcia — możliwe realizowanie pozaszkolne (np. w Miejskim Ośrodku Sportu)
Spotkanie klasowe	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h	Zajęcia klasowo-lekcyjne
Etyka	1 h — dla wszystkich nieuczęszczających na religię					
Religia	2 h	2 h	2 h	2 h	2 h	Realizowana w grupie łączącej uczniów ze wszystkich klas
Wychowanie do życia w rodzinie	0,5 h	0,5 h	0,5 h	0,5 h	0,5 h	Realizowana w szkole lub poza szkołą zależnie od wyznania
						Uczniowie uczęszczają, jeśli rodzice nie wyrazili sprzeciwu

2. Jak organizować języki obce?

Jaki jest najważniejszy cel nauki języka obcego?

Podstawowym celem nauki języka obcego w gimnazjum i liceum jest skuteczne porozumiewanie się, zarówno w mowie jak i w piśmie. Priorytet komunikacji jako nadrzędnego celu dydaktycznego ma swoje odbicie w zaleceniach Parlamentu Europejskiego i Rady Europy. Porozumiewanie się w językach obcych jest jedną z tak zwanych kompetencji kluczowych — określających najważniejsze zadania stojące przed szeroko rozumianą edukacją. Zawarty w nowej podstawie programowej opis wymagań nauczania języka obcego na wszystkich etapach edukacyjnych powiązany jest ponadto z dokumentem *Europejski System Opisu Kształcenia Językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie* opracowanym na zlecenie Rady Europy. Dokument ten określa sześciostopniowy poziom biegłości w zakresie poszczególnych umiejętności językowych dając powszechnie akceptowany standard (A1, A2 — poziom podstawowy; B1, B2 — poziom samodzielności; C1, C2 — poziom biegłości). Jednym z założeń nowej podstawy programowej jest osiągnięcie przez ucznia kończącego liceum poziomu samodzielności w zakresie posługiwania się językiem obcym nowożytnym (odpowiednio poziom B1 dla matury podstawowej i poziom B2 dla matury rozszerzonej). Zrealizowanie tego celu wymaga przede wszystkim całościowego spojrzenia na kształcenie językowe na wszystkich etapach edukacji oraz przyjęcia wspierających ucznia rozwiązań organizacyjnych.

Jak efektywnie zorganizować naukę języka obcego?

Efektywna nauka języka obcego wymaga sporo czasu, systematyczności oraz dobrze określonych proporcji między powtarzaniem i utrwalaniem już poznanego materiału a nowymi treściami czy zagadnieniami. Po wprowadzeniu projektowanych zmian każdy uczeń gimnazjum będzie uczył się dwóch języków obcych (w tym jednego będącego kontynuacją nauki ze szkoły podstawowej). Przechodzący na kolejny etap edukacyjny (szkoła podstawowa — gimnazjum; gimnazjum — liceum) uczeń powinien mieć z jednej strony możliwość kontynuacji nauki wybranego na wcześniejszym etapie języka; z drugiej zaś strony powinien uczyć się w grupie osób reprezentujących zbliżony poziom umiejętności językowych. Spełnienie tych warunków wymaga przyjęcia w gimnazjum odpowiednich rozwiązań organizacyjnych. Najefektywniejszy sposób polega na wydzieleniu zajęć językowych z typowego systemu klasowo-lekcyjnego. Jeśli w przykładowym gimnazjum przyjęto uczniów do 5 klas pierwszych i część z nich zaawansowana jest w nauce języka angielskiego, a część niemieckiego to można przyjąć, że w tygodniowym rozkładzie zajęć lekcje języków obcych odbywają się dokładnie w tym samym czasie a uczniowie zostali podzieleni na pięć zaawansowanych w różnym stopniu grup językowych (np. trzy zróżnicowane pod względem poziomu grupy języka angielskiego i dwie także zróżnicowane pod kątem umiejętności językowych grupy języka niemieckiego). Przydział do grupy językowej nie jest tożsamy z przydziałem do klasy. Idąc na lekcję angielskiego uczeń spotyka kolegów z różnych klas, którzy reprezentują podobny do niego poziom znajomości wybranego języka obcego. W ten sam sposób można zorganizować naukę drugiego, rozpoczynanego w gimnazjum języka — co jest szczególnie ważne w tych szkołach, które oferują naukę od podstaw dwóch lub więcej języków obcych; takie rozwiązanie umożliwia bowiem w miarę

swobodne wybranie przez ucznia kasy pierwszej, którego z oferowanych języków chce się uczyć. Dodatkową zaletą takiego sposobu zorganizowania kształcenia językowego w gimnazjum jest fakt, iż uczniowie mają okazję poznania szerszego grona kolegów co ułatwia zawieranie znajomości i przyjaźni nie tylko w klasie, ale i na poziomie całego rocznika. Innym sposobem radzenia sobie ze zorganizowaniem kształcenia językowego jest podzielenie nowo przyjętych klas pod kątem umiejętności językowych. W takim wypadku grupa językowa pokrywa się z grupą klasowo-lekcyjną. Jest to sposób łatwiejszy pod względem organizacyjnym (ta sama osoba może uczyć na przykład w dwóch lub trzech równoległych klasach). Istnieje jednak niebezpieczeństwo wynikające z faktu, że bardzo często zdolności językowe pokrywają się ogólnymi zdolnościami ucznia. W efekcie dokonując podziału pod kątem językowym, stworzymy „lepsze” i „gorsze” klasy.

W gimnazjum zakładana jest nauka dwóch języków obcych, w tym jednego kontynuowanego. Przyjmuje się także, że jednym z nauczanych języków powinien być język angielski. Jeśli uczeń nie uczył się go w szkole podstawowej, powinien zacząć naukę tego języka w gimnazjum. Ponieważ w wielu, choć nie we wszystkich, szkołach podstawowych nauczany jest język angielski, prawdopodobnie w gimnazjum wystąpi potrzeba stworzenia jednocześnie dwu grup: grupy rozpoczynającej naukę języka i grupy zaawansowanej.

W myśl projektowanych zmian, każdy uczeń liceum będzie uczył się przynajmniej dwóch języków obcych. Jeden z nich może być kontynuacją nauki rozpoczętej jeszcze w szkole podstawowej; drugi zaś kontynuacją nauki rozpoczętej w gimnazjum. Możliwa jest też taka sytuacja, że uczeń w liceum chce kontynuować naukę jednego wcześniej poznanego języka, natomiast jako drugi język wybrać nowy. Bardzo ważne jest, aby szkoła dawała w tym zakresie maksymalnie szerokie możliwości, zwłaszcza w kwestii kontynuacji nauki wybranego na wcześniejszym etapie języka oraz zbudowania grup językowych z osób reprezentujących zbliżony poziom umiejętności językowych. Spełnienie tych warunków wymaga przyjęcia w liceum odpowiednich rozwiązań organizacyjnych. Najefektywniejszy sposób polega na wydzieleniu zajęć językowych z typowego systemu klasowo-lekcyjnego. Tylko zerwanie z przypisaniem do poszczególnych klas ściśle określonych języków obcych pozwoli na uniknięcie sytuacji, w której uczeń pragnący uczyć się w rozszerzonej wersji matematyki i fizyki musi np. równocześnie uczyć się angielskiego w wersji rozszerzonej i rozpocząć naukę hiszpańskiego; mimo, iż pragnie dalej uczyć się poznanego w gimnazjum języka niemieckiego. W celu uniknięcia takiej sytuacji, w tygodniowym rozkładzie zajęć lekcje języków obcych muszą odbywać się dokładnie w tym samym czasie dla całego rocznika. Przydział do grupy językowej nie jest wtedy tożsamy z przydziałem do klasy. Idąc na przykład na lekcję angielskiego uczeń spotyka osoby z różnych klas, które reprezentują podobny do niego poziom znajomości tego języka. W ten sam sposób można również zorganizować naukę drugiego języka uwzględniając fakt, że istnieje grupa uczniów pragnących uczyć się wybranego w liceum drugiego języka obcego od podstaw. Takie rozwiązanie daje możliwość zarówno kontynuacji nauki języka, jak i podjęcie przez ucznia nauki nieznanego wcześniej języka oraz, co bardzo ważne — umożliwia poziomowanie grup pod kątem znajomości języka. Dodatkową zaletą takiego sposobu zorganizowania kształcenia językowego w liceum jest to, że uczniowie mają okazję poznania szerszego grona kolegów, łatwiej im zawierać znajomości i przyjaźni nie tylko w klasie, ale i na poziomie całego rocznika. Największym problem, odczuwanym zwłaszcza w mniejszych szkołach, jest brak odpowiedniej liczby nauczycieli języków obcych, którzy pracowaliby w tym samym czasie. Bez zaproponowanego rozwiązania, trudno jednak będzie zapewnić przekładalną na dobre wyniki egzaminu maturalnego efektywność kształcenia językowego.

Jak sprawdzać wejściowy poziom umiejętności językowych ucznia i jak monitorować efektywność wyników kształcenia językowego?

Istotnym elementem, bez którego trudno wyobrazić sobie efektywne nauczanie języków obcych, jest dobranie grup językowych w taki sposób, by uczniowie reprezentowali zbliżony poziom pod kątem znajomości wybranego języka. Podstawowym narzędziem wstępnego pomiaru może być odpowiednio skonstruowany test różnicujący. Sprawdzian ten najlepiej przeprowadzić w pierwszych dniach września, na pierwszych lekcjach języka obcego. Test powinien zawierać zróżnicowane polecenia: zarówno typowe i stosunkowo proste, poprzez średnio zaawansowane, aż po zadania skomplikowane, wymagające dużej wiedzy. Ważne jest także to, by sprawdzian ten był skonstruowany w sposób umożliwiający sprawdzenie różnych umiejętności np.: znajomość słownictwa, poprawne stosowanie konstrukcji gramatycznych, tłumaczenie czy napisanie własnego tekstu. Uczniowie piszący test powinni być wcześniej poinformowani, że w sprawdzianie mogą spotkać się z poleceniami i zadaniami, których nie będą w stanie samodzielnie rozwiązać. Ponieważ sprawdzian ten ma służyć poznaniu poziomu językowego osób rozpoczynających naukę w gimnazjum lub liceum — nie powinien być oceniany. Mimo to, należy zmotywować piszących uczniów do rzetelnego potraktowania testu. Warto zachować pewną elastyczność przy podziale uczniów na poziomowane grupy językowe i na przykład przez pierwsze dwa tygodnie dopuścić możliwość korekty składu poszczególnych grup. Nauczyciele obserwujący pracę uczniów mogą dokonać zmian. Dla przykładu uczeń dobrze radzący sobie z pisaniem nie potrafi posługiwać się językiem mówionym i z dydaktycznego punktu widzenia może skuteczniej uczyć się w grupie reprezentującej odrobinę niższy poziom.

Podobnego typu różnicujące testy językowe można przeprowadzać także pod koniec roku szkolnego. Odpowiednio skonstruowanym testem możemy objąć jeden rocznik lub nawet wszystkich uczniów szkoły uczących się danego języka obcego. W ten sposób monitorujemy pracę zarówno całych grup, jak i poszczególnych uczniów. W przypadku uczniów robiących szybkie postępy nauczyciele mogą podjąć decyzję o wcześniejszym przesunięciu ich do wyższych grup; analogicznie w wypadku osób słabo rozwijających się można przesunąć ich do grup niższych. Potrzebny jest też stały monitoring stanu przygotowań do końcowych egzaminów językowych (gimnazjalnego i maturalnego). Dokonując analizy takiego pomiaru należy pamiętać, że zazwyczaj najwyższy przyrost wiedzy i umiejętności następuje w najsłabszych grupach (o ile rzecz jasna rzetelnie pracują). Bardzo trudno jest osiągnąć widoczny postęp w grupie reprezentującej już na starcie bardzo wysoki poziom. Motywowanie do wysiłku i systematycznej pracy uczniów w miarę swobodnie posługujących się językiem, wymaga od nauczyciela sporej inwencji i wiedzy dydaktycznej. Do podziału na grupy zaawansowane w klasach I liceum warto wykorzystać wyniki egzaminu gimnazjalnego.

3. Jak organizować wychowanie fizyczne?

Jakie są najważniejsze cele zajęć wychowania fizycznego w gimnazjum i liceum?

Zajęcia wychowania fizycznego wspierają prawidłowy rozwój organizmu młodego człowieka i podnoszą jego sprawność fizyczną. Poprzez dobrze zorganizowane i prowadzone wychowanie fizyczne możemy także wzmacniać cechy charakterologiczne uczniów: wytrwałość, odpowiedzialność za siebie i innych, wolę walki, umiejętność pracy w grupie. Równie istotne jest kształtowanie postawy aktywności fizycznej zarówno tej o charakterze rywalizacji sportowej, jak i szeroko rozumianej rekreacji. Nawyki z czasów szkolnych mają często bezpośrednie przełożenie na życie dorosłego człowieka. Warto zatroszczyć się o to, by wśród młodego pokolenia Polaków dominowało zdrowe, aktywne podejście do sportu i rekreacji, a nie chęć unikania wszelkiego wysiłku fizycznego — czego niedobrym zwiastunem jest lawinowo rosnąca ilość zwolnień lekarskich i rodzicielskich z zajęć wychowania fizycznego.

Jakie nowości organizacyjne zawarte są w nowej podstawie programowej wychowania fizycznego?

W celu lepszego dostosowania zajęć wychowania fizycznego do potrzeb i możliwości młodzieży, obowiązkowy wymiar tego przedmiotu realizowany jest w dwóch formach:

- 1) w systemie klasowo-lekcyjnym z uwzględnieniem podziału na grupy chłopców i dziewcząt (2 godziny w tygodniu w gimnazjum i 1 godzina w tygodniu w liceum). Zajęcia realizują zapisane w podstawie programowej treści i wymagania.
- 2) w systemie zajęć fakultatywnych (przynajmniej po 2 godziny zajęć w gimnazjum i liceum). Zajęcia fakultatywne mogą być prowadzone zarówno w formie zajęć pozalekcyjnych, jak i zajęć pozaszkolnych. Fakultety stwarzają możliwość wyboru przez ucznia takiej formy zajęć sportowych, które odpowiadają jego umiejętnościom i zainteresowaniom.

Szkoła może organizować fakultety:

- sportowy,
- rekreacyjny,
- taneczny,
- turystyczny.

Jak organizować fakultatywne zajęcia wychowania fizycznego?

Szkoła, uwzględniając wymagania określone w podstawie programowej, ma za zadanie rozwijać również własną ofertę programową uwzględniającą zarówno zajęcia lekcyjne, pozalekcyjne i pozaszkolne. Warto przy tej okazji pamiętać o lokalnych tradycjach i oczekiwaniach młodzieży. Oferta zajęć fakultatywnych ze swojego założenia powinna uwzględniać zróżnicowany poziom sprawności fizycznej uczniów; część zajęć fakultatywnych (zwłaszcza o charakterze rekreacyjnym i turystycznym) może być dostępna dla tej grupy młodzieży, która z powodów zdrowotnych nie uczestniczy w tradycyjnych lekcjach

wychowania fizycznego. Aby uczniowie faktycznie mogli dokonywać wyboru najbardziej interesującej dla nich formy aktywności fizycznej, wskazane jest by maksymalnie powiązać ofertę fakultetów z tygodniowym planem lekcji. Przykładowo ustalamy, że we wtorek cztery klasy pierwsze kończą zajęcia po 6 godzinie lekcyjnej, a cztery klasy drugie po 7 godzinie lekcyjnej. Nasza szkoła dysponuje jedną salą gimnastyczną, jedną aulą i jednym boiskiem. Po 6 lekcji mogą ruszyć więc fakultatywne zajęcia siatkówki (sala gimnastyczna), zajęcia piłkarskie (boisko), koło tańca nowoczesnego (aula) i zajęcia nordic walking (w terenie). Podobną ofertę powtarzamy po 7 lekcji dla uczniów klas drugich. Po 8 lekcji — organizujemy na przykład trening dla członków szkolnej reprezentacji koszykówki. Układając plan fakultetów sportowych warto pamiętać, iż przynajmniej część z nich może odbywać się w soboty i że dopuszczalne jest łączenie godzin zajęć w określonych przez dyrektora ramach (zwłaszcza w wypadku fakultetu turystycznego, który może na przykład obejmować udział w kilkugodzinnym rajdzie).

Szczególnie ważne jest włączenie do szkolnej oferty związanych ze sportem i rekreacją instytucji samorządowych i stowarzyszeń (np. Miejskie i Gminne Ośrodki Sportu i Rekreacji, PTTK, Domy Kultury i kluby sportowe). Dzięki dobrej współpracy szkół z tymi organizacjami możliwe jest istotne wzbogacenie dostępnej dla uczniów oferty fakultetów, równocześnie mamy okazję pokazać, że aktywność sportowa nie zamyka się do działań na terenie szkoły. W ten sposób kształtujemy nawyki korzystania z aktywnych form rekreacji i pokazujemy jak w praktyce działają instytucje związane ze sportem zarówno wyczynowym, jak i tak zwanym sportem masowym.

Poza skonstruowaniem ciekawej i spełniającej uczniowskie oczekiwania oferty fakultetów sportowych, należy także szczegółowo ustalić formę i zasady zaliczenia przez uczniów poszczególnych zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych oraz zasady zwolnienia z fakultatywnej części wychowania fizycznego. Ze zwolnień tego typu korzystać mogą na przykład uczniowie trenujący w klubach sportowych.

4. Jak organizować zajęcia uzupełniające do wyboru?

Gimnazjum i szkoła ponadgimnazjalna powinny wykształcić u uczniów umiejętność podejmowania ważnych decyzji — poczynając od wyboru szkoły ponadgimnazjalnej, kierunku studiów lub konkretnej specjalizacji zawodowej. Szkoła ma obowiązek przygotowania uczniów do podejmowania przemyślanych decyzji, także poprzez umożliwienie im samodzielnego wyboru części swoich zajęć edukacyjnych. Już od II etapu edukacyjnego uczniowie będą mieli możliwość wyboru rodzaju zajęć *wychowania fizycznego*. Na III i IV etapie edukacyjnym szkoła będzie oferować przedmioty uzupełniające:

- na III etapie edukacyjnym uczniowie będą wybierać *zajęcia artystyczne* oraz *zajęcia praktyczno-techniczne* z proponowanej przez szkołę oferty, co dla części z nich będzie stanowiło ważny element preorientacji zawodowej;
- na IV etapie uczniowie będą wybierać jeden z bloków przedmiotowych: *historia i społeczeństwo* lub *przyroda* (zależnie od tego jakie przedmioty realizują w zakresie rozszerzonym) oraz będą wybierać *zajęcia artystyczne* i przedmiot *ekonomia w praktyce* z proponowanej przez szkołę oferty.

Zajęcia do wyboru w gimnazjum

Każdy uczeń gimnazjum oprócz fakultetów z wychowania fizycznego będzie zobowiązany do zrealizowania w cyklu kształcenia 60 godzin zajęć artystycznych i 60 godzin zajęć praktyczno-technicznych.

Wprowadzenie modułów do wyboru wymaga od szkoły sprawności organizacyjnej. Przede wszystkim szkoła musi podjąć decyzję dotyczącą optymalnej liczby proponowanych modułów tak, aby przedstawić możliwie szeroki wachlarz propozycji, a jednocześnie, aby przedstawiane propozycje były realne również od strony techniczno-organizacyjnej.

Część zajęć modułowych może być uwzględniona w planie zajęć, tak aby np. na jednej godzinie lekcyjnej odbywały się modułowe zajęcia dla całego rocznika (podział rocznika na grupy modułowe). Inne moduły, np. wymagające określonych warunków (dostęp do komputerów, sprzętu sportowego, multimediiów, pracowni plastycznej) mogą odbywać się po zakończeniu podstawowych planowych lekcji. Można też proponować w godzinach popołudniowych moduły (warsztaty, wykłady) dla grup łączących uczniów z różnych klas i grup wiekowych. Możliwe jest także oferowanie i realizowanie zajęć również poza terenem szkoły — na przykład w gminnym ośrodku sportu i rekreacji czy miejskim domu kultury lub też na wycieczkach krajoznawczych.

Szkoła powinna określić listę modułów, które z uwagi na swoje warunki kadrowe i organizacyjne będzie mogła zaoferować, a następnie minimalną liczebność grup (dostosowaną do specyfiki szkoły oraz modułu), która będzie skutkowałą otwarciem grupy w danym module przy określonej liczbie chętnych, sposób przyjmowania uczniów na dane moduły (czy będą obowiązywać określone zasady rekrutacji, porządkujące liczebność i dostęp do konkretnych grup).

Uczeń składający, przed początkiem roku szkolnego, zgodnie z wzorem ustalonym przez szkołę, deklarację chęci uczestnictwa w wybranych z podanej listy modułach, uruchamia proces planowania, prowadzący — w miarę możliwości — do zrealizowania jego zamierzeń i sprawnej organizacji pracy szkoły.

Historia i społeczeństwo oraz przyroda w liceum

Historia i społeczeństwo oraz przyroda to nazwy bloków przedmiotowych realizowanych przed zmianami programowymi tylko w szkołach podstawowych. Na kolejnych etapach edukacji (gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalne) prezentowano uczniom wiedzę w postaci odrębnych przedmiotów, odpowiadających poszczególnym dziedzinom nauki. Lekcje biologii, chemii, fizyki, historii i wiedzy o społeczeństwie w oczywisty sposób koncentrowały się wokół specyfiki danej dziedziny. Uczeń zyskiwał mnóstwo informacji — tracił za to obraz całości. Owemu szczegółowemu przeglądowi dziedzin naukowych podporządkowane zostały treści przedmiotowe zawarte w nowej podstawie programowej dla gimnazjum oraz liceum. Uczeń liceum ostatecznie precyzuje, które przedmioty będzie realizował w rozszerzonej wersji programowej z myślą o egzaminach maturalnych i ewentualnym dalszym kształceniu, a które przedmioty kończy na poziomie podstawowym. Osoba wybierająca naukę na poziomie rozszerzonym wyłącznie z przedmiotów humanistycznych powinna pogłębić swoją wiedzę z dziedziny nauk przyrodniczych w ramach przedmiotu *przyroda*; a osoba wybierająca poziom rozszerzony wyłącznie z nauk przyrodniczych i ścisłych powinna pogłębić swoją wiedzę z historii, wiedzy o społeczeństwie i wiedzy o kulturze w ramach

przedmiotu *historia i społeczeństwo*. Powrót na etapie licealnym do jednolicie postrzeganych nauk przyrodniczych czy społecznych ma na celu pomoc kończącym edukację szkolną młodym ludziom w świadomym odbieraniu otaczającej ich rzeczywistości oraz prawidłowym interpretowaniu zjawisk przyrodniczych i społecznych typowych dla XXI wieku. Bardzo ważne jest, by nie postrzegać obu przedmiotów jako swoistego podsumowania czy zebrania całej dotychczasowej wiedzy, wyniesionej z zajęć na wcześniejszych etapach edukacji. Punktem odniesienia powinna być koncentracja wokół wybranych problemów interesujących nie tylko specjalistę z danej dziedziny nauki, ale problemów pomagających zrozumieć młodzieży świat współczesny wraz z jego przyrodniczym i historycznym kontekstem.

Nowa podstawa programowa zawiera w wypadku obu przedmiotów szczegółowe tabele opisujące najistotniejsze z punktu widzenia wyzwań współczesności zagadnienia z dziedziny nauk przyrodniczych i szeroko ujętych nauk społecznych. Dla poszczególnych modułów określone zostały także wymagania będące istotnym odnośnikiem przy konstruowaniu autorskich programów nauczania. Najistotniejszą i zarazem najtrudniejszą decyzją jest dokonanie wyboru problemów realizowanych w danej klasie. Decyzja owa powinna uwzględniać z jednej strony pasję i zainteresowania nauczycieli oraz oczekiwania uczniowskie, z drugiej zaś strony możliwości kadrowe szkoły. Warto przedyskutować te kwestie w grupie nauczycieli przedmiotów przyrodniczych oraz w grupie nauczycieli przedmiotów humanistycznych. Zajęcia powinny mieć bowiem charakter interdyscyplinarny, wymagający dobrej współpracy nauczycieli reprezentujących poszczególne dziedziny nauki. Przy założeniu, że kolejne moduły nowych bloków mogą być realizowane przez różne osoby prowadzące, trzeba dokładnie określić sprawy porządkująco-organizacyjne związane na przykład z systemem oceniania i klasyfikowania uczniów. Przy planowaniu pracy warto mieć na uwadze, że w ramach obu przedmiotów można po pierwsze pokusić się o ułożenie całkowicie autorskiego programu, dającego sporą dozę swobody realizującemu go nauczycielowi. Po drugie trzeba pamiętać, że poszczególne moduły mogą być realizowane metodą uczniowskiego projektu edukacyjnego. Metoda ta podkreśla problemowe ujęcie treści nauczania i bardzo aktywizująco działa na młodzież, która ma okazję na twórcze rozwijanie swoich umiejętności.

5. Jak organizować doradztwo w sprawie wyboru drogi dalszego kształcenia?

Organizacja poradnictwa i doradztwa zawodowego w szkole

- pomocą doradczą objęci są uczniowie, rodzice i nauczyciele,
- każda szkoła gimnazjalna i ponadgimnazjalna opracowuje wewnątrzszkolny system doradztwa oraz zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia,
- każda szkoła gimnazjalna i ponadgimnazjalna opracowuje organizację współdziałania szkoły z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, w tym poradniami specjalistycznymi oraz innymi instytucjami świadczącymi poradnictwo i specjalistyczną pomoc uczniom i rodzicom.

Zadania doradcy zawodowego w szkole

- gromadzenie, aktualizacja i udostępnianie informacji edukacyjnych i zawodowych,
- wskazywanie uczniom, rodzicom i nauczycielom dodatkowych źródeł informacji,
- udzielenie indywidualnych porad uczniom i rodzicom,
- prowadzenie grupowych zajęć aktywizujących, przygotowujących uczniów do świadomego planowania kariery i podjęcia roli zawodowej,
- koordynowanie działalności informacyjno-doradczej prowadzonej przez szkołę,
- wspieranie w działaniach doradczych rodziców i nauczycieli przez organizowanie spotkań szkoleniowo-informacyjnych, udostępnianie informacji i materiałów do pracy z uczniami,
- współpraca z radą pedagogiczną w zakresie tworzenia i zapewnienia ciągłości działań wewnątrzszkolnego systemu doradztwa zawodowego oraz innymi instytucjami zapewniającymi profesjonalną pomoc doradczą.

Potrzeba wyboru szkoły, kierunku kształcenia i zawodu przez ucznia wskazuje na konieczność uczynienia doradcy zawodowego członkiem rady pedagogicznej każdej szkoły gimnazjalnej i liceum.

Poza wstępnymi informacjami o zawodach realizowanymi w procesie kształcenia szkoły podstawowej, profesjonalny charakter poradnictwa i doradztwa zawodowego powinien mieć swój początek w gimnazjum, bowiem absolwenci tego typu szkoły podejmują decyzje dotyczące kolejnego etapu kształcenia. Gimnazja ponadto powinny współpracować ze szkołami prowadzącymi kształcenie zawodowe w celu zdobycia informacji o możliwościach dalszego kształcenia swoich wychowanków. W podjęciu optymalnej decyzji pomocnym powinien być doradca zawodowy.

Natomiast szkoły prowadzące kształcenie zawodowe powinny, organizując wewnątrzszkolny system doradztwa zawodowego, objąć swym oddziaływaniem:

- potencjalnych kandydatów, organizując dla nich giełdy i targi informujące o zawodach oraz umożliwiając uczniom gimnazjów działalność przedzawodową w centrach kształcenia praktycznego,
- własnych uczniów, umożliwiając im ścisłą współpracę z zakładami pracy w kontekście realizacji praktycznej nauki zawodu (zajęcia praktyczne i praktyki zawodowe) oraz pozyskiwania informacji o możliwościach zatrudnienia,
- absolwentów, udzielając im pomocy w podjęciu zatrudnienia czy zmiany kwalifikacji zawodowych, itp.

Wsparciem merytorycznym szkolnego doradcy zawodowego, w zorganizowaniu jego warsztatu pracy oraz opracowaniem wewnątrzszkolnego systemu doradztwa zawodowego, służy Krajowy Ośrodek Wspierania Edukacji Zawodowej i Ustawicznej (KOWEZiU), centralna placówka doskonalenia nauczycieli, która realizuje zadania z zakresu poradnictwa i doradztwa zawodowego. Krajowy Ośrodek Wspierania Edukacji Zawodowej i Ustawicznej m.in. opracował koncepcję pracy doradcy zawodowego, kontynuując proces przygotowania i doskonalenia pracy szkolnych doradców zawodowych. Przygotował i wydał 8 zwartych publikacji oraz jedną w postaci segregatora, stanowiących materiały metodyczno-dydaktyczne do planowania kariery zawodowej uczniów, zawierające zarówno zagadnienia teoretyczne z zakresu poradnictwa zawodowego, jak również scenariusze do zajęć, zestawy gier i zabaw dydaktycznych.

Ministerstwo Edukacji Narodowej zaprogramowało na lata 2009–2012 w ramach Programu Operacyjnego „Kapitał Ludzki” projekt obejmujący opracowanie modelu doradztwa

zawodowego w Polsce wraz z budową systemu informacji edukacyjno-zawodowej oraz internetowego systemu poradnictwa edukacyjno-zawodowego. Efektem tego projektu będzie wdrożenie w warunkach polskich wypracowanego modelu poradnictwa i doradztwa zawodowego wraz z informacją edukacyjno-zawodową.

Czym jest i czemu służy szkolne profilowanie?

Profilowanie jest procesem wspierającym ucznia w dokonywaniu wyboru własnej drogi edukacji. Najważniejszymi aspektami profilowania jest:

- w gimnazjum — rozpoznanie mocnych i słabych stron ucznia, pomoc w wyborze profilu kształcenia w szkole ponadgimnazjalnej,
- w liceum — monitoring trafności wyboru danego profilu przez ucznia; pomoc w dokonaniu wyborów maturalnych i dookreśleniu drogi dalszego kształcenia.

Jednymi z najtrudniejszych decyzji podejmowanych przez ucznia w toku nauki są kwestie związane ze dobrym rozpoznanem swoich mocnych i słabych stron oraz świadomym wyborem konkretnego profilu kształcenia. Pochopny i nie do końca przemyślany wybór, na przykład przedmiotów realizowanych w liceum w rozszerzonej wersji programowej czy też zdawanych w ramach egzaminu maturalnego, może istotnie utrudnić realizację marzeń o wykonywaniu określonego zawodu. Uczeń, który nie ma wiedzy, że ma małe szanse zostać np. lekarzem, bez solidnej pracy włożonej w liceum w zajęcia biologii, chemii i fizyki, w praktyce przekreśla możliwość zdobycia tego zawodu. Nietrafione wybory profili bezpośrednio oddziałują także na słabą motywację do nauki oraz osiągnięte wyniki edukacyjne.

Działania podejmowane w gimnazjum w ramach profilowania

Okresem szczególnego nasilenia działań związanych z profilowaniem jest trzecia klasa gimnazjum. Bardzo istotne jest racjonalne rozplanowanie w czasie całego roku szkolnego wszelkich form wsparcia tego procesu. Systematyczna praca z uczniem ostatniej klasy gimnazjum ma na celu pomoc w gruntownym przemyśleniu wyboru dalszej drogi kształcenia i optymalne dostosowanie jej do marzeń i możliwości ucznia, a także sytuacji panującej na rynku pracy.

W każdym gimnazjum powinien pracować przynajmniej jeden nauczyciel przeszkolony w zakresie doradztwa zawodowego. Takim szkolnym doradcą może zostać pedagog lub psycholog szkolny lub także nauczyciel innej specjalności, któremu powierzono dodatkowe zadanie doradztwa.

Doradca szkolny:

- klasowe spotkania profilowe (ogólne informacje dotyczące rodzajów szkół ponadgimnazjalnych, ogólna charakterystyka poszczególnych profili kształcenia licealnego, typy szkół wyższych itp.) — tego typu spotkania mają charakter wstępny, typowo informacyjny — są początkiem do podjęcia dalszych działań,
- indywidualne rozmowy z doradcą szkolnym — spotkania o charakterze doradczym, omówienie pomysłów ucznia, ocena realności tych pomysłów, pomoc w zaplanowaniu optymalnej drogi kształcenia uwzględniającej indywidualne możliwości edukacyjne,
- opracowanie indywidualnej diagnozy edukacyjno-profilowej,

- konsultacje psychologiczne wsparte testami predyspozycji zawodowych — działania szczególnie potrzebne osobom mającym trudności z samodzielnym podejmowaniem decyzji,
- spotkania z rodzicami — wspólne poszukiwanie optymalnych dla ucznia rozwiązań edukacyjnych i planowanie działań wspierających ucznia w realizacji jego pomysłów.

Nauczyciele:

- obserwacja pracy ucznia i osiągniętych przez niego efektów pod kątem predyspozycji do nauki danego przedmiotu — pomoc w określeniu mocnych i słabych stron ucznia,
- rozwijanie indywidualnych uzdolnień i zainteresowań uczniowskich,
- systematyczna kontrola efektów nauczania (próbne egzaminy, motywujący system oceniania itp.),
- organizowanie spotkań uczniów z osobami uczącymi się na wyższym etapie edukacyjnym (dla gimnazjalistów z osobami uczącymi się w różnych typach szkół ponadgimnazjalnych) — w realizację tego zadania powinni włączyć się zwłaszcza opiekunowie klas,
- spotkania rodzic-nauczyciel-uczeń poświęcone omówieniu wyborów edukacyjnych konkretnego ucznia (szczególnie wskazane w sytuacji konfliktu związanego z nieakceptowaniem przez rodziców ucznia jego wyborów edukacyjnych).

Działania podejmowane w liceum w ramach profilowania

Najważniejszym aspektem procesu profilowania realizowanym w liceum jest systematyczne monitorowanie postępów edukacyjnych w obrębie profilu oraz pomoc w sprecyzowaniu wyborów maturalnych i określeniu przez ucznia dalszej drogi kształcenia (wybór studiów wyższych, wybór zawodu). Istotne jest, by tematyka związana z szeroko rozumianym profilowaniem była dobrze zaplanowana i przewijała się przez cały okres liceum — a nie ograniczała tylko do czasu wypełniania przez młodzież deklaracji maturalnych.

Dobrze byłoby, aby również w każdym liceum pracował przynajmniej jeden nauczyciel przeszkolony w zakresie doradztwa zawodowego. Takim szkolnym doradcą może zostać pedagog lub psycholog szkolny lub także nauczyciel innej specjalności, np. przedsiębiorczości, któremu powierzono dodatkowe zadanie doradztwa.

Doradca szkolny:

- klasowe spotkania profilowe (ogólne informacje dotyczące typów szkół wyższych i kierunków kształcenia oraz zasad rekrutacji na wyższe uczelnie, ogólne prognozy dotyczące sytuacji na rynku pracy),
- indywidualne rozmowy z doradcą szkolnym — spotkania o charakterze doradczym, omówienie pomysłów ucznia, ocena realności tych pomysłów, pomoc w zaplanowaniu optymalnej drogi kształcenia dostosowanej do uczniowskich marzeń i uwzględniającej indywidualne możliwości edukacyjne,
- konsultacje psychologiczne wsparte testami predyspozycji zawodowych — działania szczególnie potrzebne osobom mającym trudności z samodzielnym podejmowaniem decyzji,
- spotkania z rodzicami — wspólne poszukiwanie optymalnych dla ucznia rozwiązań edukacyjnych i planowanie działań wspierających ucznia w realizacji jego pomysłów.

Nauczyciele:

- obserwacja pracy ucznia i osiągniętych przez niego efektów pod kątem predyspozycji do nauki danego przedmiotu — ewentualna pomoc w nadrobieniu braków i zaległości,
- rozwijanie indywidualnych uzdolnień i zainteresowań uczniowskich,
- systematyczna kontrola efektów nauczania (próbne egzaminy, motywujący system oceniania itp.),
- organizowanie spotkań uczniów z osobami uczącymi się na wyższym etapie edukacyjnym (ze studentami kształcącymi się na wybranych uczelniach wyższych) — w realizację tego zadania powinni włączyć się zwłaszcza opiekunowie grup profilowych,
- w miarę możliwości organizowanie wyjazdów dydaktycznych na wyższe uczelnie.

Dyrekcja szkoły:

- cykle indywidualnych rozmów mających na celu wsparcie ucznia w dokonaniu wyboru,
- rozmowy profilowo-kwalifikacyjne, organizowane jako element procesu rekrutacji do liceum (przy współpracy z pedagogiem szkolnym oraz nauczycielami przedmiotów profilowych),
- spotkania związane z omawianiem wyników egzaminów próbnych,
- indywidualne rozmowy z uczniami towarzyszące składaniu deklaracji maturalnych,
- monitoring postępów uczniów w profilu (cykliczne spotkania z nauczycielami przedmiotów profilowych i opiekunami klas),
- modyfikacja profilu po konsultacji z nauczycielami przedmiotów profilowych, uczniem i jego rodzicami.

Zmiany profili

Zmiany profili polegają na rezygnacji z rozszerzonej wersji programowej wcześniej wybranego przedmiotu lub też całkowitym zmodyfikowaniu profilu kształcenia. Powody modyfikacji najczęściej wynikają ze zmiany planów życiowych, modernizacji przez uczelnie wyższe zasad rekrutacji, kłopotów ze spełnieniem wymagań edukacyjnych, zmiany sytuacji materialnej rodziny oraz ze zmian zachodzących na rynku pracy. Całkowita zmiana profilu wymaga najczęściej uzupełnienia przez ucznia braków programowych (treści wcześniej zrealizowanych przez grupę, do której uczeń chce dołączyć). W związku z tym, tego typu zmiany — poza szczególnymi wypadkami — powinny być dokonywane możliwie szybko (po I półroczu pierwszej klasy lub na początku klasy drugiej). Modyfikacja profilu polegająca na ograniczeniu liczby przedmiotów rozszerzonych możliwa jest po zrealizowaniu podstawowych wymagań programowych.

Zmiana profilu (rezygnacja z rozszerzonej wersji programowej jednego z wcześniej wybranych przedmiotów) wymaga:

- konsultacji z doradcą szkolnym,
- rozmowy z nauczycielami przedmiotów profilowych (ustalenie zakresu ewentualnych braków programowych, terminu i form zaliczenia uzupełnianych treści programowych),
- akceptacji dokonywanych zmian przez rodziców ucznia,
- ostatecznej akceptacji zmiany profilu przez dyrektora szkoły.

Działania zewnętrzne wspierające proces profilowania

Wyzwania cywilizacyjne związane ze zjawiskiem postępującej globalizacji gospodarki, kształtowaniem społeczeństwa informacyjnego powodują pojawianie się stale zmieniających się potrzeb rynku pracy. Zmiany te wymuszają potrzebę odpowiedniego przygotowania uczniów do wyboru kierunku kształcenia i zawodu. Narzędziem systemu edukacji, obejmującym udzielanie uczniom profesjonalnej pomocy zwiększającej trafność podejmowanych decyzji edukacyjnych i zawodowych oraz efektywnego nabywania umiejętności i wiedzy niezbędnych do wejścia na rynek pracy, powinno być poradnictwo i doradztwo zawodowe rozumiane jako łącznik szkoły z jej otoczeniem gospodarczym oraz instytucjami rynku pracy.

Szkolny doradca powinien współpracować z instytucjami wspierającymi wewnątrzszkolny system doradztwa zawodowego, w szczególności z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi oraz innymi instytucjami świadczącymi poradnictwo i specjalistyczną pomoc uczniom i rodzicom, w tym także doradcami zawodowymi zatrudnionymi w instytucjach rynku pracy.

Znalezienie sprzymierzeńców w najbliższym, lokalnym środowisku jest niezwykle potrzebne szkolnemu doradcy zawodowemu w kontekście korzystania z doświadczeń i wsparcia praktyki od tych, których powołano do profesjonalnej, instytucjonalnej pomocy w zakresie poradnictwa i doradztwa zawodowego, takimi jak: urzędy pracy, Centra Informacji i Planowania Kariery Zawodowej przy wojewódzkich urzędach pracy, Ochotnicze Hufce Pracy, Akademickie Biura Karier, Stowarzyszenie Doradców Szkolnych i Zawodowych RP, Fundacja Edukacyjna „Perspektywy”. Szczególnie ważne są:

- współpraca z centrami zawodowymi (spotkania z doradcami zawodowymi, spotkania organizowane przez biura karier),
- współpraca z uczelniami wyższymi (spotkania dotyczące dalszego kształcenia, prezentacja poszczególnych uczelni, targi edukacyjne itp.).

6. Czy — kiedy i jak — warto przy gimnazjum utworzyć liceum, a przy liceum gimnazjum?

Argumenty za łączeniem gimnazjów i liceów

- Sprzyja temu nowa podstawa programowa kształcenia ogólnego stanowiąca spójną całość dla gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych;
- Zmiany demograficzne — niż demograficzny wchodzący na najbliższe lata do gimnazjów i liceów;
- Zdobywanie przez nauczycieli obu typów szkół nowych doświadczeń zawodowych, szczególnie metodycznych;
- W sposób naturalny, często w ramach tej samej Rady Pedagogicznej, tych samych zespołów przedmiotowych następuje wymiana informacji o treściach kształcenia i umiejętnościach wymaganych od ucznia na zakończenie cyklu kształcenia;

- Wysokie prawdopodobieństwo, że zdiagnozowane na etapie gimnazjalnym uzdolnienia i predyspozycje uczniów będzie można w sposób zaplanowany rozwijać we „własnym” liceum;
- Wartość wychowawcza — wydłużymy uczniom czas budowania więzi emocjonalnej ze szkołą do 6 lat;
- W takim zespole szkół łatwiej będzie można wdrożyć zasadę zaufania do siebie nauczycieli.

Do dobrej współpracy gimnazjów i liceów mogą także zachęcać wymogi nowej podstawy programowej — jak np. konieczność wprowadzenia w gimnazjum przysposobienia obronnego — edukacji dla bezpieczeństwa (przy zmniejszeniu godzin w liceum) oraz drugiego języka obcego. Jakości zmiany może posłużyć wzajemna wymiana części kadry. Ostateczne decyzje o ewentualnym łączeniu gimnazjów i liceów będą podejmować organy prowadzące, kierując się interesem lokalnej społeczności. Wszystko z pewnością zależy będzie od możliwości lokalowych, od tego, jak atrakcyjną ofertę dane szkoły przygotują i jak ceniona przez lokalną społeczność jest ich kadra: czy to wszystko będzie przekonywać, że taka zmiana zaowocuje podniesieniem jakości oferty edukacyjnej.

Osobne szkoły współpracujące także dobrym wyborem

Programowo, także kadrowo i lokalizacyjnie, gimnazjum i liceum mogą współpracować, pozostając osobnymi szkołami. Celem etapu gimnazjalnego jest dobra diagnoza predyspozycji, uzdolnień i zainteresowań uczniów, aby zgodnie z nimi dokonywali wyboru drogi dalszego kształcenia. Zupełnie naturalne jest — nawet jeśli w tym samym miejscu umożliwiłoby się kontynuowanie nauki — że niektórzy uczniowie wybiorą zmianę. Jedni zdecydują się na kształcenie zawodowe, inni na licea, które uznają z jakiś powodów atrakcyjniejsze lub lepiej dostosowane do ich możliwości, aspiracji lub zamiłowań. Jednak — mimo wszystko — warto myśleć o oferowaniu raczej kształcenia sześciolatniego niż trzyletniego. Dziś nauczyciele podstawowych przedmiotów zarówno w trzyletnich gimnazjach, jak i liceach, uskarżają się na brak czasu i możliwości, aby uczyć w sposób odpowiednio pogłębiony i wyczerpujący. Gdyby mogli rozplanować swoją pracę na sześć lat, mogliby być lepiej usatysfakcjonowani z otrzymywanych efektów, nawet jeśli uczniowie nieco się przegrupują, czy to wybierając różne grupy profilowe i poziomy zaawansowania poszczególnych przedmiotów, czy to zmieniając szkołę. Odpowiednie zarządzanie tym przegrupowaniem to bardzo ważny cel pracy gimnazjum i nauczyciele liceum oczekują, aby w grupach realizujących rozszerzony program ich przedmiotu znaleźli się uczniowie najbardziej tym przedmiotem zainteresowani. Takie doradztwo profilowe, najlepiej jeśli jest prowadzone wśród uczniów, których szkoła dobrze poznała na zajęciach. Dlatego powinno je prowadzić gimnazjum. Osobne gimnazjum również może pracować na rzecz potrzeb szkół ponadgimnazjalnych, przekazując im odpowiednie informacje o swoich absolwentach.

Jak przy liceum tworzyć gimnazjum?

Decyzję o założeniu nowej szkoły można podjąć wówczas, kiedy odpowiednia część kadry nauczycielskiej chce się w takie przedsięwzięcie zaangażować i kiedy dokonana zostanie analiza warunków lokalowych szkoły. Choć uczniowie nowo tworzonego przy liceum gimnazjum powinni korzystać z możliwie całej jego specjalistycznej bazy, jak do-

brze wyposażone gabinety przedmiotowe, obiekty sportowe, to niemniej potrzebują także „swojego” kawałka przestrzeni. Tę zaplanowaną na przyszłość przestrzeń gimnazjalną warto sobie odpowiednio zaaranżowaną wyobrazić już kiedy zaczynają swoją obecność na terenie liceum pierwsi gimnazjaliści. Pokazanie pierwszym uczniom nowej szkoły i ich rodzicom pewnej wizji rozwoju „ich” przestrzeni może się okazać tak samo ważne, jak dobra koncepcja wychowawcza i dydaktyczna. Własna przestrzeń to poczucie bezpieczeństwa oraz możliwość dobrego kształtowania nawyku dbałości o majątek szkoły. Jeśli jeszcze do tego uda nam się utworzyć na przykład „Klub Gimnazjalisty”, który będzie miejscem atrakcyjnego, przyjaznego i pod dobrą opieką spędzania czasu po lekcjach w oczekiwaniu na autobus odwożący do domu czy przyjeżdżającego po ucznia rodzica, to na pewno gimnazjaliści zaczną czuć się w liceum jak u siebie.

Jak przy gimnazjum tworzyć liceum?

Przyszli licealiści, nawet jeśli to będą przede wszystkim dobrze nam znani, „nasi” absolwenci gimnazjum, także potrzebują pokazania im w budynku szkoły swojego przyszłego miejsca. Co więcej, sami najlepiej będą umieli takie miejsce znaleźć i zaaranżować. Jeśli będziemy umieli to zrobić wspólnie z nimi, na pewno nowe liceum będzie miało uczniów chcących podjąć w nim naukę. Liceum od gimnazjum muszą także różnić pewne nowe rygory i tradycje pracy wychowawczej. Na pewno licealiści oczekują trochę innego traktowania niż gimnazjaliści. Chcą być bardziej samodzielni i dorośli, musimy jednak pamiętać, że poszerzając młodym ludziom granice wolności w życiu szkoły, powinniśmy jednocześnie wymagać od nich coraz większej odpowiedzialności: za swoje wybory, za swoje wyniki, za swoje zachowanie, swoją przyszłość. Z jednej strony dobra atmosfera, z drugiej konsekwencja w egzekwowaniu wymagań, wysoki poziom pracy i dobre efekty z przedmiotów profilowych to klucze do sukcesu w budowaniu nowego liceum.

Jakie trudności w gimnazjum może mieć nauczyciel uczący dotąd licealistów?

Tworzenie gimnazjum przy liceum jest dużą trudnością dla kadry uczącej dotychczas starszą młodzież. Wymaga to trochę innych metod pracy, podejścia do młodszych uczniów i specyfiki pracy wychowawczej z dziećmi w wieku gimnazjalnym. Po pewnym czasie od utworzenia gimnazjum przy liceum wyłoni się grupa nauczycieli, którym lepiej i efektywniej pracuje się właśnie z młodszymi uczniami i warto — przynajmniej w wypadku części przedmiotów — żeby wyłoniły się grupy nauczycieli wyspecjalizowane w pracy wychowawczej z młodszymi uczniami. Także — zależnie od wielkości szkoły — najczęściej dopiero po kilku latach będzie możliwa praca nauczycieli na cały etat w tworzonej szkole. Będzie to miało miejsce przynajmniej z niektórych przedmiotów (godzin przybywać będzie stopniowo). Te pełne etaty najlepiej żeby mieli ci, którzy najbardziej zaangażują się w tworzenie koncepcji wychowawczej nowo tworzonej szkoły i zostaną tam wychowawcami klas.

Jakie trudności może napotkać rozwijanie liceum przy gimnazjum?

Jeszcze trudniejszym wyzwaniem może okazać się tworzenie liceum przy gimnazjum. Część młodzieży — szczególnie ta najzdolniejsza — raczej będzie zainteresowana dostaniem się do tzw. renomowanych liceów. Oferując jednak dużo krótszą drogę do szkoły i bardziej zindywidualizowane podejścia, oparte na dobrej atmosferze wychowawczej oraz wcześniejszym poznaniu specyficznych talentów i trudności danego ucznia — oferta nowego tworzonego liceum ma szansę okazać się atrakcyjna dla części absolwentów konkretnego gimnazjum. Przez kilka lat trzeba najpierw wypracować renomę opartą na dobrych wynikach, aby ta praca zaowocowała później większą liczbą i lepszym poziomem kandydatów.

Efekty kształcenia przede wszystkim!

Podjęty wysiłek organizacyjny tworzenia z jednej szkoły dwóch — wypatrzenia w swoich warunkach lokalowych i w swojej kadrze potencjału na tę drugą szkołę, zaowocuje z pewnością większą satysfakcją z efektów pracy. Dobrze zaplanowany i wykorzystany sześcioletni okres daje dużo lepsze szanse niż okres trzyletni na dobre ukształtowanie młodych ludzi, na rezultaty naprawdę dające zadowolenie.

Planując taką zmianę trzeba jednak być przygotowanym na różne trudności i przyjąć, że tylko część uczniów będzie zainteresowana uczeniem się w jednym miejscu przez sześć lat. Znane, dobre doświadczenia w prowadzeniu zespołów gimnazjalno-licealnych, publicznych i niepublicznych, wskazują, że, jeśli powyżej 50% uczniów gimnazjum chce kontynuować naukę w tym samym miejscu, efekt można uznać za w pełni satysfakcjonujący i świadczący o dobrej atmosferze w obu szkołach. Każdemu liceum potrzebne są dobrze zaplanowane działania marketingowe. W wypadku kandydatów „z wewnątrz” ten marketing musi być szczególnie rzetelny i konkretny — będąc na miejscu uczniowie wiedzą z bezpośrednich kontaktów jaka jest kadra i oferta szkoły. Jeśli mamy zamiar zaproponować coś, o czym jeszcze nie wiedzieli, niech ta informacja dotrze do nich pierwsza i w sposób jak najbardziej rzetelny. Dobre przygotowanie oferty szkoły, nawet skromne, w dłuższej perspektywie na pewno zaowocuje — satysfakcją uczniów, rodziców i nauczycieli, pożytkiem dla całego lokalnego środowiska.

7. Rola systemu egzaminów zewnętrznych

Planowane są zmiany w systemie egzaminów zewnętrznych polegające na dostosowaniu ich do wymagań zapisanych w zmienionej podstawie programowej. Nastąpi to w wypadku gimnazjów w 2012 roku, a szkół podstawowych i liceów w 2015 roku.

Już od 2009 roku w klasie III gimnazjum będzie przeprowadzany egzamin obejmujący także część trzecią, dotyczącą wiadomości i umiejętności z zakresu języka obcego nowożytnego. Wyniki egzaminu będą pomocne w organizacji nauczania języków obcych w szkołach ponadgimnazjalnych w grupach zaawansowania.

Od 2010 roku nastąpi zmiana dotycząca egzaminów maturalnych, która sprawi, że to, czy absolwent zdał maturę będzie zależeć u wszystkich egzaminowanych od wyników

z dokładnie tego samego, podstawowego zestawu pytań — z języka polskiego, matematyki i języka obcego nowożytnego. Pozostałe, możliwe do zdawania jako wybrane dodatkowo przedmioty nie będą już miały wpływu na zdawalność matury. W ten sposób uzyskamy jednakowe dla wszystkich wskaźniki umożliwiające śledzenie postępów uczniów.

Docelowo planowane jest ocenianie na wszystkich egzaminach zewnętrznych w skalach znormalizowanych, czyli umożliwiających również porównywanie wyników z kolejnych lat i z różnych dziedzin (uniezależnienie ich od ewentualnego zwiększonego lub zmniejszonego poziomu trudności pytań).

W ten sposób każdy dyrektor szkoły oraz przedstawiciel organu prowadzącego szkołę uzyska wskaźniki umożliwiające porównanie postępu, jaki poczynili uczniowie w konkretnych oddziałach gimnazjów i liceów poprzez zestawienie poziomu „wejścia” i „wyjścia” mierzonego dla wszystkich uczniów w jednakowy sposób. Jasne jest, że każda szkoła funkcjonuje w specyficznych dla siebie warunkach społecznych, że bezwzględne porównywanie końcowych wyników pomiędzy szkołami ma czasem bardzo ograniczony sens. Ważniejsze jest obserwowanie pewnych tendencji — czy końcowe wyniki rosną czy spadają, jak wyglądają w porównaniu ze szkołami o bardzo zbliżonym poziomie „wejściowym” uczniów. Temu, aby to w ogóle zaczęło być możliwe, ma służyć jednakowa dla wszystkich obowiązkowa część egzaminu maturalnego oraz prowadzenie prac nad znormalizowaniem skal oceniania.

Zarówno nauczycielom, jak i uczniom i rodzicom, a także dyrektorom szkół potrzebna jest rzetelna informacja dotycząca efektów ich pracy. Poczucie satysfakcji, gdy nawet w trudnych warunkach osiągamy istotne postępy, podnosimy wyniki, jest dla wszystkich bezcenne. Łatwiej mobilizować się do wytężonej pracy, gdy wiemy, że mamy rzetelne narzędzia do zademonstrowania jej efektów. Każda szkoła może robić postęp, a ta, która otrzymała szczególnie słabych kandydatów ma nawet większe pole do działania w tej sferze niż ta, która skupiła już na starcie samych najlepszych. Jeśli przyrosty wiedzy też są nienajlepsze, tym bardziej potrzebna jest w szkole pogłębiona analiza, jakie działania mogą pomóc w zmianie takiego stanu rzeczy. W szczególności sześcioletnia praca z tymi samymi uczniami może stworzyć lepsze warunki do dostosowania oddziaływań szkoły do faktycznych potrzeb konkretnej grupy uczniów.

Szkoła z najlepszymi uczniami powinna starać się o jak najlepszy wynik bezwzględny i o jak największą liczbę laureatów konkursów i olimpiad przedmiotowych. To oczywiście będzie jej największy atut. Ale powinniśmy cenić co najmniej tak samo wysokie przyrosty wiedzy i umiejętności uzyskiwane przez szkoły pracujące w szczególnie trudnych środowiskach. Do takiej pogłębionej analizy warto szkoły namawiać i warto również — zachęcając potencjalnych kandydatów do przyjsia do danej szkoły — pokazywać, że może być ona dla nich szansą na uzyskanie szczególnie dużego przyrostu wiedzy. Dobrze skonstruowany i stale doskonalony system egzaminów zewnętrznych może być pomocny w dostrzeganiu i eksponowaniu atutów poszczególnych szkół.

KALENDARZ WDRAŻANIA ZMIAN PROGRAMOWYCH

Rok szkolny	Zreformowane nauczanie w klasach			
2009/2010	I SP	I Gimnazjum		
2010/2011	II SP	II Gimnazjum		
2011/2012	III SP	III Gimnazjum		
2012/2013	IV SP	I L	IT	I ZSZ
2013/2014	V SP	II L	II T	II ZSZ
2014/2015	VI SP	III L	III T	III ZSZ
2015/2016			IV T	I LU
2016/2017				II LU

SP – szkoła podstawowa, L – liceum, T – technikum,
ZSZ – zasadnicza szkoła zawodowa, LU – liceum uzupełniające

KALENDARZ MODERNIZACJI EGZAMINÓW ZEWNĘTRZNYCH

Planowane daty zmian	Sprawdzian po szkole podstawowej	Egzamin gimnazjalny	Matura
2008/2009		Obowiązkowy język obcy	Do wyboru egzamin z filozofii
2009/2010			Obowiązkowa matematyka, korekta reguł egzaminu
2011/2012		Dostosowanie egzaminu do nowej podstawy programowej	
2014/2015	Dostosowanie sprawdzianu do nowej podstawy programowej		Dostosowanie matury do nowej podstawy programowej

2012 r. – pierwsi absolwenci gimnazjum z kształceniem opartym na nowej podstawie programowej
2015 r. – pierwsi absolwenci szkoły podstawowej i szkół średnich z kształceniem opartym na nowej podstawie programowej

